

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Metulji.

Martinek veselo priskače iz verta v hišo in pravi: „Poglejte nò, oče! kako lepega metulja sem vjel. Oj kako lepo rumena krila ima z rudečo-rjavavo piko v sredi. Ravno ko pridem na vert, vidim ga na solnčnej strani vértne ograje sedeti; prav počasu in tiho grem do njega in lòp! pokrijem ga s klobukom in moj je, lepi rumeni metuljček. Zdaj mi pa povejte, ljubi oče, kako je imé lepemu metulju, vsaj ste mi enkrat rekli, da tudi metulji imajo svoja imena, ravno tako kakor ptiči.“

„To je rés,“ rečejo oče, „in metulj, ki ga imaš v roki, imenuje se citronček ali rumenjaka menda zato, ker je tako lepo rumen, kakor si sam povedal. Ta zali metuljček se prikaže prvi izmed vseh naših domačih metuljev, večkrat že celó meseca svečana preletava po zraku. Nò, ker je danes ravno nedelja, pa nimam nobenega posebnega opravila, povedal ti bodem nekoliko več od metuljev.“

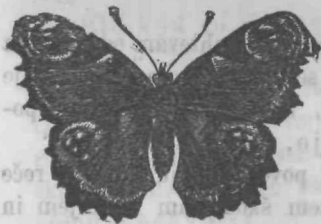
Martinek je zeló vesel, vsede se k očetu za mizo in oče mu razlagajo tako-lé:

„Metulji se štejejo med žužke ali žuželke, to je med take živalice, ki imajo telo razdeljeno na tri dele, namreč: glavo, opersje in zadek. (Pokaži mi to pri citrončku!) Le poglej! tukaj-le je glava, naprej spodej je opersje in potem zadek ali zadnji del telesa. Nadalje imajo vse žuželke, tedaj tudi metulji, po tri pare členastih nog in na glavi dve členasti, gibljivi tipalnici; za tipalicama stojé očesi in usta, ki so ustvarjena za grizenje ali pa sesanje. Spodej na opersji so uterjene nogé, zgorej pa krila. Vse to mi zdaj prav lahko pokažeš na metulju rumenjaku, ki ga deržiš v roki. (Matiček ponavlja očetu, kar so mu razložili in vse to pokaže na vjetem metulju.)

„Prav dobro si zapamtil vse,“ rečejo oče, „in zdaj poslušaj dalje, povedal ti bom še mnogo zanimivih reči od teh živalic.“ (Ko se oče odkašljajo, nadaljujejo tako-le.)

„Skorej vse žuželke se morajo večkrat spremeniti in ravno pri tem spremenjenji menjajo bolj ali manj svojo podobo. Iz zeló drobnih jajčic se namreč ne izvalé precej starim podobne krilate živalice, ampak iz jajčic se izvalé najpred živalice, ki so najbolj červom podobne in nevedni ljudje, ki niso hodili v šolo, tudi res mislijo, da so červi; v prirodopisji jim pa pravimo ličinke. Te ličinke, dasiravno majhne, so vendar zeló gibčne in tako požrešne, da nekatere v enem samem dnevu mnogo več požró, nego njihova lastna teža znaša. Ličinke rastejo hitro in se večkrat levé, dokler popolnoma ne dorastejo. Zató potrebujejo nekatere le nekoliko dni ali tednov, druge pa še celó po več let. Potem za nekaj časa preneha njihovo življenje, žuželka več ne jé, se ne giblje in dobí vso drugo podobo. Okoli živali se

naredí kožnata lupina ali ovoj, v katerem počiva žuželka kakor v kakej mertaškej trugi. Večkrat pa obdaja žuželko še en poseben mešiček, katerega si sama naprede iz tenke svilnate niti. V tem enojnem ali dvojnem ovitku počiva žuželka, ki se jej zdaj buba pravi, manj ali dalj časa ter se spremeni v popolno žival. Naposled počí ovitek in žuželka se prikaže v svojej zadnjaj popolnej podobi, katere več ne spremeni. Od začetka so res vsi udje, posebno krila, še mehki in zgerbančeni, toda na zraku se kmalu uterdijo in razširijo, in veselo se vzdigne lepa krilata živalica — v zrak! Pomniti pa moraš, da vse žuželke nimajo vseh štirih dob spreminjevanja, kakor sem ti je ravno razložil, ampak pri nekaterih so ličinke, ko se izvalé iz jajčic, starrim že precej podobne, le kril še nimajo, ki je pa dobé po večkratnem levenji. — Med žuželke, ki se popolnoma spreminjajo, to je, ki so najpred jajce, potem ličinka, buba in naposled popolna žival, štejemo tedaj tudi metulje. Metuljne ličinke imenujemo navadno gosenice, ki so vse podolgaste in červaste, drugače pa zeló različne. Gosenice imajo močne čeljusti, in ker so strašno požrešne, so tudi večkrat zeló škodljive. Citrončekova gosenica je zelenkasta, na bokih belo-progasta, černo pikasta, in živi na kozji črešnji in na kerhliki. Metulji znesó svoja majhna in obilna jajčica zmiraj na tako mesto, kjer mlade gosenice dobijo precej pripravne hrane. Razun svilnega prejca nam ni noben drug metulj posebno koristen, marveč škodljivi nam so vsi, ker se živé od drugih nam potrebnih rastlin, in to tembolj, kolikor več se jih zaplodi. — Razun citrončeka, ki se po latinsko imenuje *Colias Rhamni*, in ki ga po rumenej barvi lahko poznaš, kedar ga boš videl po zraku ferčati, pokazati ti hočem danes še dva druga metulja, ki ju imam prav lepo naslikana v prirodopisnej knjigi. Ako boš priden in ubogljiv, seznanil te bom sčasoma z vsemi našimi domačimi metulji, katerih imamo sila veliko število. (Oče vzamejo knjigo iz police in pokažejo Martineku dva metulja, rekoč:)

Podnevni pavlinček.

Zeljni belin.

Poglej! ta metulj tukaj se imenuje podnevni pavlinček (*Vanessa Io*) in je eden najlepših naših domačih metuljev. Krila ima voglasta, na krajih lepó izrezljana in zgorej rujavo-rudeča. Vsako krilo ima po eno veliko modrasto, nekoliko izprano oko. Spodej na temnem dnu pa ima mnogo zeló tenkih černih potez in nekoliko valovitih čert. Njegova gosenica je černa, z belimi pikami posuta, in s črnimi terneki porasena. Na velikej koprivi in na hmelji jo lahko vidiš skozi vso poletje. Kedar jo najdeš, oglej si jo bolj natančno.

Za nas bolj zanimiv nego pavlinček pa je ta-le metulj tukaj, ki se imenuje zeljni belin (*Póntia Brássicae*). Tega si pa le dobro oglej, kajti zahtevam od tebe, da ga vsestransko dobro poznaš. Na gornjej strani ima večidel bela krila; le prednja dva vogla spred-

njih kril in pri samici dve lisi, ki stojita ena verh druge skorej v sredi teh kril, kakor tudi majhna progica na zadnjem robu sprednjih kril in majhna lisica na gornjem robu zadnjih kril, so černe. Že koj perve dni vesele pomladi se prikaže ta metulj po vertéh in leže svoja obilna, rumena jajčica na zelenjavo, posebno pa na zelje in druge rastline tega rodú. Požrešna gosenica, ki se iz teh jajčic izvali, je modro zelena z mnogimi črnimi pikami posuta in z rumeno progó po herbtu in po bokih.“

„Oj oče,“ reče Martinek, „to gosenico pa jaz prav dobro poznam; lanjsko leto jih je bilo sila veliko po našem zelniku, pa so tudi zelje tako obrale, da ni bilo drugega viditi, nego steblica in golo rebrovje objedenih listov.“

„Res je tako“ rečejo oče „letos moraš preiskati vsak listek in pokončati jajčica tega metulja, kjer koli je najdeš, da bo naše zelje lepo in nepoškodovano ostalo. Potaknil bom letos tudi nekoliko konopljinega semena sim ter tje po zelniku in repišči, da vidimo, če bo to kaj zdalo.“

„Mar se gosenice konoplje bojé?“ vpraša Martinek očeta.

„To ravno ne“ rečejo oče, „ampak bral sem, pa ne vem že ravno kje, da je konoplja, ki 10 do 15 čevljev saksebi po zelniku ali repišči raste, zeljnim belinom tako zoperna, da že od daleč bežijo. Nò ako metulji ne pridejo na zelnik, ki jajčica ležejo, potem ne bo tudi škodljivih gosenic, ki se o svojem času iz jajčic izvalé in nič drugega opraviti nimajo, nego da žró noč in dan, dokler se v mešičke ne zabubijo, iz katerih potem zopet metulji izferfrajo, kakor sem ti to že poprej razložil. Robate, zelenkasto-bele in černopikaste bube teh jako škodljivih gosenic lahko vidiš vse polno po vertih, zidovjih in ograjah viseti meseca junija in julija. V kakih 14. dneh že izleti iz teh bub zeljni belín in tako imamo že meseca avgusta drugi in še škodljivši zarod tega merčesa.“

„Nikoli bi ne bil verjel,“ reče Martinek, „da je zeljni belin, ta lepi beli metulček, tako škodljiva žuželka.“

„Zató sem pa tudi rekel“ odvernejo mu oče, „da zahtevam od tebe, da mi tega metulja posebno dobro poznaš. Razložil sem ti pa natanko življenje metuljev, ter mislim, da boš zdaj lahko spoznal, kako pridno moramo pokončevati ne le gosenice, ampak tudi metulje, jajčica in bube.“

„Prav dobro sem razumel vse, kar ste mi povédali, ljubi oče,“ reče Martinek, „in že koj danes napovem vojsko vsem škodljivim metuljem in njihovej gerdej zalegi.“

„Da se nam ti zeló požrešni škodljivci preveč ne zaredé, v to nam pripomorejo tudi mnoge tice, ki jim je Bog različne žuželke v živež odločil, posebno pa velika množica najezdnikov, o katerih ti bom drugopot tudi nekaj povedal, ako mi tega ne pozabiš, kar sem ti danes o metuljih razlagal.“

Martinek obljubi, in ko oče iz hiše odidejo, ogleduje še dalj časa svojega vjetega citrončeka in naslikana dva metulja, ter z glavo majaje reče: „Pač je čudno življenje metuljev!“